

Кыргыз Республикасынын төлөм системасынын
2021-жылдын IV чейреги ичиндеги ишине жүргүзүлгөн көзөмөлдүн (оверсайт)
жыйынтыгы боюнча
ОТЧЕТ

I. Улуттук төлөм системаларынын ишине мониторинг жана талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү

1. Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасы (ГСРРВ)

Айкын убакыт ыргагында эсептешүүлөрдүн grosстук системасындагы финансылык тобокелдиктер. ГСРРВ системасынын 2021-жылдын IV чейреги ичиндеги ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча жүгүртүү коэффициенти 30,55 пайызга жогорулагандыгы, ал эми ликвиддүүлүк коэффициенти 23,40 пайызга төмөндөгөндүгү байкалган. Өзгөрүүлөр динамикасы 1 жана 2-графиктерде көрсөтүлгөн.

Система боюнча жалпы жүгүртүүлөр 1 940,72 млрд сомду түзгөн, бул өткөн мезгилдеги көрсөткүчтөн 39,20 пайызга жогору.

Отчеттук мезгил ичинде системада финансылык тобокелдиктердин деңгээли минималдуу бойдон калды.

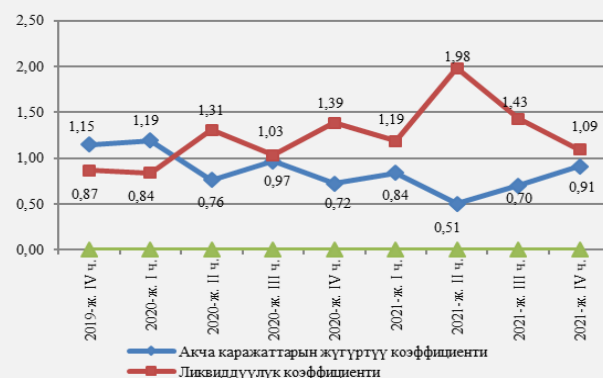
Операциялык тобокелдиктер. Системада жеткиликтүүлүк деңгээли отчеттук мезгилде 100,00 пайызды түзгөн, ошол эле учурда системадагы операциялык тобокелдик деңгээли системанын жалпы иш убактысынан 2,54 пайызын түзгөн жана ал катышуучулар тарабынан системанын иш регламенти узартылышы менен шартталган. Өзгөрүүлөр динамикасы 3-графикте көрсөтүлгөн.

Үзгүлтүктөр Улуттук банктын тарифтик саясаты жана Улуттук банк Башкармасынын бюджеттик төлөмдөрдү иштеп чыгуу боюнча атайын чечими менен ар бир айдын акыркы 3 күнү ичинде жөнгө салынат.

2. Пакеттик клиринг системасы (ПКС)

ПКС системасындагы финансылык тобокелдиктер. Отчеттук мезгил ичинде дебеттик таза позициянын акча каражаттары боюнча белгиленген кам өлчөмүнөн артышына байланыштуу фактылар системада катталган эмес. 4-графикте көрсөтүлгөндөй, катышуучулар ПКСте жыйынтыктап эсептешүүлөрдү жүргүзүү үчүн иш жүзүндө талап

1-график. ГСРРВдагы финансылык тобокелдиктер деңгээли

2-график. ГСРРВдагы ликвиддүүлүк жана төлөмдөр көлөмүнүн орточо күндүк көрсөткүчүнүн өзгөрүү динамикасы

3-график. ГСРРВдагы жеткиликтүүлүк көрсөткүчүнүн жана операциялык тобокелдиктин катышы

кылынгандан да көбүрөөк каражаттарды, орточо алганда 3 эсеге көп каражаттарды камга коюшкан.

Системадагы операциялык тобокелдиктер. 2021-жылдын IV чейрегинде ПКС ишине мониторинг жүргүзүүнүн жыйынтыгы боюнча системанын жеткиликтүүлүк көрсөткүчү 100,0 пайызды түзгөн. Системадагы операциялык тобокелдиктин деңгээли 4,82 пайыз чегинде катталган, бул катышуучулардын системанын иш регламентин узартуусуна байланыштуу. Өзгөрүүлөр динамикасы 5-графикте көрсөтүлгөн.

3. «Элкарт» карттары менен эсептешүүлөр системасы

Системадагы операциялык тобокелдиктер. Улуттук төлөм системаларынын ишине жүргүзүлгөн мониторингдин жана талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча «Элкарт» банктык төлөм карттары менен эсептешүү системасында 2021-жылдын IV чейрегинде системанын жеткиликтүүлүк деңгээли 100,00 пайызды түзгөн.

II. Төлөм инфраструктурасынын ишин контролдоо

4. Үчүнчү жактардын пайдасына төлөмдөрдү кабыл алуу

Кыргыз Республикасынын аймагында иш алып барган төлөм системаларынын операторлорунун отчетторуна жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгы боюнча 2021-жылдын IV чейреги ичинде төлөм системаларынын ишине байланыштуу 104 штаттан тышкаркы жагдай катталган. Негизги себептери 7-графикте чагылдырылган.

Үзгүлтүктөрдүн төмөнкү түрлөрүн көрсөтүүгө болот (8-график):

- электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 23,08

пайызын түзгөн;

- байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр - төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 61,54 пайызын түзгөн;

- аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 15,38 пайызын түзгөн.

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: бул үзгүлтүктөр финансылык жоготууларга алып келген эмес жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр рыногунун башка катышуучуларына таасирин тийгизген жок, бирок кардарлардын төлөм системаларынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө.

5. SWIFT сервис бюросунун иши

2021-жылдын IV чейреги ичинде SWIFT сервис бюросунун жеткиликтүүлүк коэффициенттери 100,00 пайызды түзгөн.

Ошондой эле 2021-жылдын 20-ноябрынан тартып 21-ноябрына чейин пландаштырылган алдын алуу иштери жүргүзүлгөн. Улуттук банктын SWIFT сервис бюросу жөнүндө жобого жана келишимдерге ылайык, SWIFT сервис бюросунун катышуучуларына жүргүзүлүүчү иштер жөнүндө алдын ала маалымдалган. Мында, келишимдерге ылайык, штаттан тышкаркы жагдайлар келип чыккан шартта, коммерциялык банктар билдирүүлөрдү жөнөтүүнүн альтернативдүү каражаттарын пайдаланууга тийиш экендин белгилеп кетүү зарыл.

SWIFT системасында операциялык тобокелдиктер деңгээли минималдуу бойдон калган.

III. Төлөм системасында операциялык тобокелдиктерди талдап-иликтөө

6. Санкциясыз ишке ашырылган операцияларды талдап-иликтөө

Мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчеттордун алкагында төлөм карттары менен эсептешүү системаларында санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча коммерциялык банктардан алынган маалыматтарды талдап-иликтөөнүн жыйынтыгында, 2021-жылдын IV чейрегинде эл аралык VISA Int. жана MasterCard, ошондой эле «Элкарт» системаларынын карттарын пайдалануу аркылуу санкциясыз операцияларга карата 203 билдирме катталган. Мындай операцияларды баалоо суммасы 1,32 млн. сомду түзгөн, бул карттарды колдонуу менен ишке ашырылган операциялардын жалпы көлөмүнүн 0,01 пайызын түзөт.

1-таблица. Банктык карттарды пайдалануу менен санкциясыз ишке ашырылган операциялар боюнча маалыматтар

Санкциясыз ишке ашырылган операциялардын түрлөрү	2020-жылдын IV чейреги		2021-жылдын III чейреги		2021-жылдын IV чейреги	
	Саны	Көлөмү (сом)	Саны	Көлөмү (сом)	Саны	Көлөмү (сом)
Интернет-транзакция	96	1 190 730	111	1 123 250	203	1 324 053
<i>Visa</i>	51	1 080 980	26	169 863	64	400 478
<i>Элкарт</i>	45	109 750	85	953 387	104	865 204
<i>MasterCard</i>	-	-	-	-	35	58 371
POS-терминал аркылуу транзакциялар	-	-	-	-	-	-
<i>Visa</i>	-	-	-	-	-	-
Накталай түрдө алуу	-	-	15	74 500	-	-
<i>Visa</i>	-	-	-	-	-	-
<i>Элкарт</i>	-	-	15	74 500	-	-
Блокировкаланган транзакциялар	-	-	-	-	-	-
<i>Visa</i>	-	-	-	-	-	-
Бардыгы	96	1 190 730	126	1 197 750	203	1 324 053

Банктар тарабынан карттагы маалыматты бейтарап адамдардын колдонуу мүмкүндүгүнө бөгөт коюу иштери жүргүзүлгөн. Карт ээлерине акча каражаттарын кайтаруу үчүн төлөм системасынын эрежелерине ылайык териштирүү иштери жүргүзүлүп жатат.

7. Каттышуучулардын төлөм системаларынын иш үзгүлтүксүздүгүнө талдап-иликтөөлөрдү жүргүзүү

Банктардын мезгил-мезгили менен берилүүчү регулятивдик банктык отчетторунун маалыматтарына жүргүзүлгөн талдап-иликтөөлөрдүн жыйынтыгында, 2021-жылдын IV чейреги ичинде Кыргыз Республикасынын коммерциялык банктарынын төлөм системаларынын ишине байланыштуу 633 штаттан тышкаркы жагдай катталган. Негизги себептери 9-графикте чагылдырылган.

Мында, үзгүлтүктөрдүн төмөнкүдөй негизги түрлөрүн бөлүп көрсөтүүгө болот (10-график):

- электр энергиясы менен камсыз кылуу жагында үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 44,39 пайызын түзгөн;

- байланыш каналдарындагы үзгүлтүктөр - төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 16,90 пайызын түзгөн;

- аппараттык-программалык комплекстин жана аралыкта орнотулган жабдуулардын ишинде орун алган үзгүлтүктөр – төлөм системаларынын ишиндеги штаттан тышкаркы жагдайлардын жалпы санынын 38,70 пайызын түзгөн.

Потенциалдуу тобокелдиктерге баа берүү: бул үзгүлтүктөр финансылык жоготууларга алып келген эмес жана төлөм кызмат көрсөтүүлөр рыногунун башка каттышуучуларына таасирин тийгизген жок, бирок алар банктардын аброюна, ошондой эле кардарлардын банктык кызмат көрсөтүүлөргө жана төлөм системаларынын ишине карата ишенимине терс таасирин тийгизүүдө. Ошондой эле, коммерциялык банктардын пайда албай калуу тобокелдигин да шартташы мүмкүн.